

BEROEPSPROFIEL DIETIST NIERZIEKTEN

2022

INHOUD

1. Inleiding	3
2. Diëtisten Nierziekten Nederland (DNN)	4
3. Ontwikkelingen	5
4. Kijk op voeding en diëtetiek met focus op nierziekten	7
5. Competenties diëtist nierziekten	9
a. Vakinhoudelijk handelen	9
b. Communicatie	11
c. Samenwerking	12
d. Kennis en wetenschap	13
e. Maatschappelijk handelen	14
f. Organisatie	15
g. Professionaliteit	17
6. Aanvullende, specifieke kennis en vaardigheden diëtisten kindergeneeskunde	19
7. Literatuurverwijzing	21

1. Inleiding

Het Beroepsprofiel diëtist nierziekten 2022 is een beperkte herziening van het Beroepsprofiel uit 2016 (DNN). Een aantal nieuwe ontwikkelingen zijn in dit beroepsprofiel opgenomen. Een grondige herziening volgt op het moment dat de Nederlandse Vereniging van Diëtisten (NVD) het Beroepsprofiel diëtist heeft herzien. ^[1]

Het beroepsprofiel diëtist met aandachtsgebied nierziekten beschrijft de aanvullende, specifieke kennis en vaardigheden waarover diëtisten moeten beschikken voor het leveren van diëtetiek aan volwassen patiënten met nefrologische aandoeningen. Daarnaast is het profiel grotendeels ook van toepassing op de aanvullende, specifieke kennis en vaardigheden waarover diëtisten kindergeneeskunde moeten beschikken voor het bieden van diëtetiek aan kinderen met nefrologische aandoeningen en hun ouders/verzorgers. Waar nodig is er een aanvulling voor deze groep diëtisten opgenomen in het hoofdstuk 6.

Verdieping in specifieke aandachtsgebieden c.q. specialisatie is noodzakelijk om een kwalitatief goede, multidisciplinair gedragen diëtetiek te kunnen bieden.

Als uitgangspunt voor dit document is het Beroepsprofiel van de NVD (2013) gehanteerd. ^[1] Hiernaast is gebruik gemaakt van de Verdieping binnen de diëtetiek: Beleidsnotitie en Handleiding specifieke deskundigheid en specialisatie concept (NVD 2021) ^[2], het visiedocument De diëtetiek en diëtist in 2030 (NVD 2021) ^[3], het Expertisegebied dialyseverpleegkundige (V&VN 2014) ^[4], de Kwaliteitsstandaarden Maatschappelijk Werk Nefrologie (VMWN 2019) ^[5] en de Kwaliteitscriteria voor de diëtist met aandachtsgebied nierziekten (DNN 2020). ^[6]

In dit beroepsprofiel komen de volgende onderdelen aan bod:

- De vereniging Diëtisten Nierziekten Nederland (DNN).
- Ontwikkelingen binnen het vakgebied en de nefrologie.
- Kijk op voeding en diëtetiek met focus op nierziekten.
- Competenties voor de diëtist nierziekten.

Dit beroepsprofiel is bestemd voor diëtisten, de beroepsvereniging Nederlandse Vereniging van Diëtisten (NVD), (afdelings)management van ziekenhuizen en zelfstandige dialysecentra, andere disciplines werkzaam op een dialyse of nefrologie afdeling (samenwerkingspartners), certificerings- en visitatie instellingen, kwaliteitsbureau Nefrovisie, zorgverzekeraars, kwaliteitsinstituut (Zorginstituut Nederland) en andere belangstellenden.

In dit document wordt de diëtist met "zij" aangeduid. Uiteraard kan hiervoor ook "hij" worden gelezen. Voor patiënt kan ook cliënt worden gelezen.

Onze dank gaat uit naar het bestuur van de DNN (Florien Verbeek, Laura de Boer, Michelle Vrij en Sandra Losper) en José Renken (afgevaardigde van de kindardiëtisten) voor hun waardevolle aanvullingen.

DNN Werkgroep Kwaliteit
Elly van Beek
Inez Jans
Agnes van der Veer

2. Diëtisten Nierziekten Nederland (DNN)

Diëtisten Nierziekten Nederland is in 1979 opgericht onder de naam WDN (Werkgroep Diëtisten Nierziekten) naar een initiatief van diëtisten uit Amsterdam en Leiden. Gezien het succes van deze bijeenkomst en de behoefte aan regelmatig overleg, overdracht van kennis en het komen tot een eenduidige voedings- en dieetadvisering, werd besloten om deze vergadering jaarlijks terug te laten komen. Tevens werd de groep opgesplitst in 3 regio's, die jaarlijks een regiobijeenkomst organiseerden. In de loop der jaren zijn er verscheidene kleine werkgroepen binnen de WDN ontstaan, waardoor in 1992 werd besloten de naam te veranderen in Diëtisten Nierziekten Nederland (DNN). Sinds 2006 heeft de DNN de juridische rechtsvorm vereniging aangenomen door het vastleggen van de statuten bij de notaris. De DNN is een door de NVD erkend netwerk.

Visie: ^[12]

De DNN wil de vereniging zijn waar alle diëtisten werkzaam op het gebied van de nefrologie in Nederland bij aangesloten zijn en waar alle vragen van de betrokken disciplines intra- en extramuraal ten aanzien van diëtetiek bij nierziekten neergelegd kunnen worden.

Missie: ^[12]

1. Het waarborgen van de kwaliteit van voedings- en dieetadvisering aan patiënten met nierziekten.
2. Het optimaliseren van uniformiteit in voedings- en dieetvoorlichting bij de diëtisten nierziekten in Nederland.
3. Het uitwisselen van kennis en informatie op gebied van voeding bij nierziekten, op nationaal en internationaal niveau.
4. Het verschaffen van educatie aan alle diëtisten nierziekten in Nederland op gebied van voeding, diëtetiek, metabolisme en alle aanverwante zaken bij nierziekten.
5. Uitbreiden, intensiveren en onderhouden van contacten met interne en extern belanghebbenden.
6. Zorgdragen voor goede public relations (PR).
7. Zorgdragen voor een financieel gezonde vereniging.
8. Bijdragen aan het ondersteunen van wetenschappelijk onderzoek op het gebied van voeding bij nierziekten.

3. Ontwikkelingen

De medische en maatschappelijke ontwikkelingen van de laatste jaren hebben geleid tot grote veranderingen in de zorgvraag en patiëntengroepen. Dit geldt ook voor het vakgebied van de diëtist met aandachtsgebied nierziekten.

Het aantal mensen met een chronische ziekte die leefstijl gerelateerd is, zoals chronische nierschade, neemt toe, mede ten gevolge van de vergrijzing. De levensverwachting van mensen met een lage sociaal-economische status (SES) blijft achter, bovendien zijn zij minder lang gezond. ^[3]

Een deel van de patiënten is zelfstandiger en zelfbewuster dan vroeger, ze willen zelf de regie hebben en gebruik maken van technologische mogelijkheden, zoals multimedia als app's en e-health. Er is meer aandacht nodig voor "Samen Beslissen" door de aangescherpte WGBO.

Patiënten worden echter ook steeds ouder en hebben mede daardoor meer te maken met comorbiditeit, dementie en toename van kwetsbaarheid. De (nefrologische) patiëntenpopulatie kent een grote diversiteit. Laaggeletterdheid of analfabetisme, verschillende niveaus van sociaal-economische status en opleiding, andere culturele achtergronden en van jong tot oud. Deze diversiteit vraagt om veel flexibiliteit van de diëtist in haar dagelijks werk.

De overheid zorgt voor wet- en regelgeving, maar laat verder veel over aan partijen in de maatschappij. De organisatie van de zorg verandert met andere samenwerkingsvormen zoals ketenzorg. Ook is in toenemende mate de invloed van de zorgverzekeraar duidelijk merkbaar. De verwachting is dan ook dat de rol van de zorgverzekeraar de komende jaren groot zal blijven.

In het beleid dat hieruit voortkomt ligt de nadruk meer op gedrag en gezondheid in plaats van zorg en ziekte, op zelfmanagement van patiënten, op een andere organisatie van zorg met andere samenwerkingsvormen, op kwaliteit en transparantie van de zorg en op de afname van (financiële) middelen. Door afname van financiële middelen staat de formatie van de diëtist regelmatig onder druk.

De diëtist moet zich zichtbaar maken in de organisatie en laten zien wat zij doet. PR speelt een belangrijke rol hierbij. Kwaliteitsindicatoren zijn een wezenlijk onderdeel van deze positionering. Ook het meten van klanttevredenheid en zo nodig actie hierop ondernemen draagt bij aan een betere kwaliteit.

De diëtist heeft dus te maken met een toenemende maar ook veranderde zorgvraag, met de noodzaak nieuwe competenties te verwerven op het gebied van omgang met patiënten, samenwerken en organiseren van het werk, ondernemen, bijdragen aan onderzoek en het ontwikkelen van nieuwe interventies.

Een andere ontwikkeling is taakverschuiving waarmee andere zorgprofessionals zich op het gebied van voeding begeven en diëtisten zich meer dan voorheen moeten onderscheiden als de specialist op het gebied van voeding. De diëtist mag laboratoriumbepalingen aanvragen. Ook heeft de diëtist een adviserende rol bij het voorschrijven van bepaalde dieetgerelateerde medicijnen.

Specialisatie in de diëtetiek leidt tot verhoging van kwaliteit van zorg. De verwachting is dat specialisatie leidt tot onder andere een betere positionering van de diëtist, meer innovatie binnen het vakgebied en een ruimer beroeps- en carrièreperspectief. Daarnaast sluit specialisatie aan bij (inter)nationale ontwikkelingen. De NVD werkt aan beleid

betreffende verdieping binnen de diëtetiek met aandacht voor specifieke deskundigheid en specialisatie.

De verwachting is dat binnen het ziekenhuis de komende tijd steeds meer verschuivingen op zullen treden binnen de wijze van behandelen. Er zal steeds meer worden ingezet om zorg op afstand goed te organiseren en in te richten. Digitalisering en inzet van technologie in de geneeskundige zorg zal een steeds prominentere rol innemen. En toenemende keten- en netwerkvorming, ook met zorginstellingen in de 1e lijn. Binnen de hemodialyse komt er steeds meer onderscheid tussen low en high care. Thuis- en "hotel" dialyse in zelfstandige centra en satellietcentra of dialysehub (kleinschalige dialyse unit in een zorginstelling in de buurt van de eigen woonomgeving) versus high care dialyse in het ziekenhuis.

4. Kijk op voeding en diëtetiek met focus op nierziekten

De diëtist is de HBO-opgeleide paramedisch specialist op het gebied van voeding en gedrag in relatie tot (preventie van) ziekte en gezondheid. De titel diëtist is beschermd en volgens de Wet BIG geregistreerd. Het doel van de diëtist is voor ieder mens een optimale voedings-status als basis voor welzijn en kwaliteit van leven. Diëtetiek is daarmee gericht op het voorkomen, opheffen, verminderen en/of compenseren van met voeding samenhangende of door voeding beïnvloedbare stoornissen, beperkingen en participatieproblemen. Het (be)handelen van de diëtist is afgestemd op de unieke situatie en behoefte van de patiënt. Zij baseert haar handelen op wetenschappelijke kennis, blijft zich ontwikkelen en is ondernemend. Het werk is methodisch, patiëntgericht, multidisciplinair en resultaat-gericht. Zij maakt daarbij gebruik van alle beschikbare kennis, volgens de principes van evidence-based practice, practice-based evidence en consensus afspraken. De diëtist speelt in op de (veranderde zorg-)vraag en biedt ondersteuning bij zelfmanagement. De inzet is gericht op maatschappelijke participatie, arbeidsproductiviteit en zelfredzaamheid van patiënten. ^[3] De diëtist nierziekten levert diëtetiek zoals genoemd in zorgprofiel 4 van de Zorgmodule Voeding. ^[7] Afspraken omtrent de behandeling van patiënten met chronische nierschade zijn gemaakt in de Multidisciplinaire richtlijn Chronische Nierschade (MDR CNS). ^[8] In de MDR CNS staat aangegeven in welk stadium van de chronische nierschade (bij welke eGFR) de huisarts verwijzing naar de nefroloog moet overwegen en wanneer een diëtist met specifieke nefrologische kennis in consult gevraagd moet worden. De DNN-dieetbehandelingsrichtlijnen, beoordeeld door de Richtlijnen Commissie van de Nederlandse Federatie voor Nefrologie (NFN) vormen de basis van de dieetbehandeling. ^[9]

De doelgroep van de diëtist nierziekten omvat alle patiënten met een nefrologische aandoening. Dit betreft patiënten met chronische nierschade met sterk verhoogd risico op overlijden, cardiovasculaire events en/of het optreden van acute nierinsufficiëntie en eindstadium nierfalen, patiënten behandeld met nierfunctievervangende therapie (dialyse), patiënten die zich hierop voorbereiden dan wel daar bewust van afzien en kiezen voor een conservatieve behandeling (en hierbij onder behandeling blijven van de nefroloog), patiënten die een transplantatie ondergaan, inclusief nazorg en patiënten met specifieke nierziekten, zoals nefrotisch syndroom of recidiverende urineweg- of nierstenen. ^[12]

In deze doelgroep vindt verschuiving plaats. Doordat patiënten steeds ouder worden, de behandelingsmogelijkheden toenemen en het effect van de behandeling toeneemt, treedt er meer comorbiditeit op zoals hart- en vaatziekten, diabetes mellitus en oncologische aandoeningen. Omdat het overlevingsvoordeel van dialyse afneemt bij kwetsbare ouderen, zien steeds meer ouderen af van een nierfunctievervangende behandeling en kiezen voor een conservatieve behandeling. Patiënten ondergaan vaker (pre-emptief) een niertransplantatie, waardoor 'betere' patiënten niet aan dialyse toekomen of relatief snel dialyse onafhankelijk zijn. Ook deze getransplanteerde patiënten hebben begeleiding door een diëtist nodig.

Ondervoeding bij ziekte is een groot probleem binnen de Nederlandse gezondheidszorg. Uit onderzoek blijkt dat 20-40% van patiënten met chronische nierschade ondervoed is, en 28-54% van de dialysepatiënten. ^[13] Aangezien ondervoeding leidt tot complicaties (zoals slechtere wondgenezing, hoger infectierisico, verminderd functioneel vermogen en daarmee verminderde kwaliteit van leven en verminderde overleving) en hogere kosten met zich meebrengt, is screening en behandeling van ondervoeding van groot belang. Bij zowel de screening als de behandeling van ondervoeding is de bijdrage van de diëtist onmisbaar. ^[1]

Gezien de sterke relatie tussen het beweegpatroon en het behoud c.q. toename van spiermassa, de spierkracht en een afname van mortaliteit en morbiditeit verdienen de Beweegrichtlijnen meer aandacht. ^[10] Nutritional assessment maakt nadrukkelijk deel uit van de dieetbehandeling. Bepaling van de lichaamssamenstelling biedt hiervoor kansen.

De laatste jaren is er meer aandacht voor kwaliteit en transparantie. Belangrijke hulpmiddelen hierbij zijn kwaliteitsindicatoren, certificering en visitatie. In het Normendocument Visitatie Dialysecentra is een norm voor de diëtetiek opgenomen. ^[11] Ter voorbereiding op visitatie wordt gevraagd een zelfevaluatie vragenlijst in te vullen.

5. Competenties diëtist nierziekten

Nieuw in het Beroepsprofiel diëtist (NVD) is de beschrijving van het beroep in competenties volgens CanMEDS 2000 (Canadian Medical Education Directions for Specialists). In 2011 hebben de binnen het Kwaliteitsregister Paramedici participerende paramedische beroepsverenigingen, waaronder de NVD, besloten om de competenties voor paramedische zorgverleners te beschrijven volgens deze universele methode. In Nederland wordt dit model in de medische en paramedische wereld momenteel gezien als de standaard om competenties helder en systematisch te definiëren. Voordeel daarvan is dat het gebruik hiervan de communicatie tussen paramedici/artsen en andere zorgverleners bevordert. In het model is het paramedisch handelen het centrale competentiegebied. Daarbinnen gebruikt de diëtist alle overige competenties. Deze zijn: communicatie, samenwerking, kennis en wetenschap, maatschappelijk handelen, organisatie en professionaliteit.

Hieronder worden de competentiegebieden besproken. Uitgangspunt is het beroepsprofiel diëtist van de NVD 2013. De basiskennis, vaardigheden en attitude worden als eerste beschreven, gevolgd door de specifiek aanvullende eisen voor de diëtist nierziekten.

a. Vakinhoudelijk handelen

De diëtist is persoonlijk verantwoordelijk voor de uitoefening van het beroep binnen de bevoegdheden overeenkomstig de deskundigheidsomschrijving van de beroepsgroep zoals omschreven in de Wet BIG. Zij neemt hierbij de grenzen van de eigen deskundigheid en bekwaamheid in acht en werkt conform de bijbehorende beroepscode en gedragsregels ^[1]. Bij het overnemen van taken, van bijvoorbeeld een nefroloog, zorgt de diëtist zo nodig voor een individuele bekwaamheidsverklaring.

De diëtist werkt planmatig en systematisch aan de hand van een beroepseigen stappenplan om bepaalde doelen te bereiken. Dit methodisch handelen bestaat in het algemeen uit de volgende stappen:

- aanmelding,
- diëtistisch onderzoek (verzamelen van medische, onderzoeks-, diëtistische en psychosociale gegevens alsmede achterhalen van hulpvraag, verwachting en motivatie van de patiënt),
- diëtistische diagnose (het beroeps specifieke oordeel over het gezondheidsprofiel dat de basis vormt van de behandeling),
- vaststellen van behandeldoel/behandelplan en uitvoeren van de behandeling (in overleg met de patiënt),
- evaluatie,
- afsluiting van de behandeling.

De behoefte aan zorg van de patiënt wordt vastgesteld met behulp van kritisch redeneren en vanuit het oogpunt van ondersteuning van zelfmanagement.

Het handelen van de diëtist is methodisch, waar mogelijk evidence-based of practice-based. Hierbij wordt gebruik gemaakt van richtlijnen en standaarden.

Bij zorg gerelateerde en geïndiceerde preventie gaat het om behandeling en coaching in het kader van zorg. Bij nefrologische aandoeningen is tertiaire preventie van groot belang.

Kennis van de diëtist:

- Bezit adequate en 'up to date' kennis op het vakgebied en past deze toe.
- Heeft kennis en basisprincipes uit de voedingsleer en diëtetiek, anatomie, fysiologie, somatische en geestelijke pathologie, psychiatrie, biochemie, biologie en productkennis paraat. Is ook op de hoogte van industriële productie en bijbehorende wetgeving.
- Heeft kennis van de specifieke ziektebeelden binnen haar domein.
- Heeft kennis van interactie tussen geneesmiddelen en voeding.
- Heeft kennis van ontwikkelingspsychologie, principes van zelfmanagement en copingstijlen.
- Kent de theoretische modellen achter haar activiteiten en interventies.
- Heeft kennis van verschillende soorten preventie en bijbehorende interventies.
- Heeft kennis van de bronnen van haar beroepsmatig handelen, van actuele richtlijnen en van wetgeving en professionele standaarden.
- Heeft kennis van de voedingsgewoonten van mensen uit andere culturen.
- Bezit de voor een ondernemende beroepsuitoefening benodigde kennis.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Kan methodisch informatie verzamelen en deze door middel van klinisch redeneren analyseren en interpreteren.
- Kan een diëtistische diagnose opstellen als basis voor het behandelplan.
- Is in staat om op basis van de diagnose en vakkennis de juiste behandeling vast te stellen.
- Is in staat om in overleg met de patiënt en met inachtneming van diens situatie, behandeldoelen op te stellen.
- Is in staat om de behandeling te evalueren en zo nodig bij te stellen of af te ronden.
- Legt haar bevindingen op de voorgeschreven wijze vast in een dossier.
- Kan preventie toepassen op verschillende niveaus in de zorg.
- Richt zich op het handhaven of (opnieuw) verwerven van het zelfmanagement van de patiënt en diens naasten.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Heeft kennis van en inzicht in de verschillende ziektebeelden die ten grondslag liggen aan de nefrologische aandoeningen en de specifieke eisen die deze stellen aan de diëtetiek.
- Heeft kennis van en inzicht in de diverse specifieke vormen van behandeling en de verschillende soorten nierfunctievervangende therapieën inclusief niertransplantatie, de indicatie, contra-indicatie en wijze van toepassing en stemt haar diëtistisch handelen hierop af.
- Heeft kennis van specifieke medicatie die wordt toegepast bij de behandeling van nefrologische aandoeningen, zoals ionenwisselaars en medicatie betreffende de regulering van de calcium-fosfaathuishouding, hun specifieke functie, wijze van gebruik en inname en kan adequaat inspelen op hun effecten. Adviezen hierover worden gegeven aan de patiënt en het multidisciplinaire team.
- Heeft kennis van laboratoriumwaarden in relatie tot de nefrologische aandoeningen, nierfunctievervangende behandeling en andere veel in combinatie voorkomende ziekten zoals diabetes mellitus en hart- en vaatziekten. Kan deze laboratoriumwaarden interpreteren en de dieetbehandeling daarop afstemmen.
- Kent de problematiek van (dreigend) eindstadium chronisch nierfalen, de gevolgen voor het leven van de patiënt, kent de verwerkingsstrategieën en kan deze adequaat begeleiden. Is in staat emotionele problemen te signaleren en te benoemen en is bekend met de verwijsmogelijkheden.

- Heeft kennis van de specifieke doelgroepen die binnen de nefrologie kunnen voorkomen.
- Heeft kennis van de richtlijnen van de DNN en Nederlandse Federatie voor Nefrologie (NFN) en baseert haar handelen hierop.
- Heeft kennis van het Beroepsprofiel diëtist nierziekten en onderschrijft dit beroepsprofiel.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Kan patiënt en zijn/haar naasten dieetvoorlichting geven en coachen bij diverse nefrologische aandoeningen en nierfunctieervangende behandelingen.
- Kan complexe diëten toelichten en prioriteiten stellen.
- Kan klinisch redeneren in acute en chronische situaties.
- Kan basale psychosociale steun verlenen, gericht op emotionele en praktische ondersteuning bij (relatief) eenvoudige problemen van psychische en sociale aard. Zij doet dit in de vorm van voorlichting, begrip en steun.

b. Communicatie

De diëtist draagt zorg voor effectieve communicatie en interactie met patiënten, zorgverleners en andere betrokkenen en bejegt patiënten met betrokkenheid, begrip en respect. Zij communiceert effectief met andere beroepsbeoefenaars in de gezondheidszorg.

Patiënten worden soms jarenlang intensief begeleid door een diëtist, het vinden van een optimale balans tussen professionele afstand en nabijheid is belangrijk.

Kennis van de diëtist:

- Heeft kennis van communicatieniveaus (inhoud, procedure, proces).
- Kent de belangrijkste gesprekstechnieken.
- Kent verschillende manieren van gedragsbeïnvloeding.
- Is op de hoogte van relevante toepassingen van ICT.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Kan mondeling en schriftelijk communiceren, individueel en in groepsverband, met patiënten, andere beroepsbeoefenaren en collega's op andere werkerreinen.
- Kan presenteren.
- Kan gesprekstechnieken toepassen, passend bij de gesprekspartner en het niveau van communicatie.
- Is zich bewust van de effecten van eigen verbale en non-verbale uitingen.
- Kan vaktaal begrijpelijk maken voor niet-vakgenoten.
- Heeft in gesprekken met patiënten een open en respectvolle houding.
- Kan uitstekend formuleren, mondeling en schriftelijk.
- Kan adviezen geven en de patiënt instrueren en motiveren, zo nodig in de Engelse taal.
- Is digitaal vaardig, is thuis op het internet en maakt professioneel gebruik van sociale media.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Heeft kennis van de voorlichtingsmaterialen die ontwikkeld zijn door de nefrologische beroepsverenigingen, de Nierstichting en Nierpatiënten Vereniging Nederland (NVN)

en gebruikt deze indien mogelijk in de voorlichting en diëtetiek. Denk o.a. aan de website www.nieren.nl, keuzehulpmiddelen en consultkaart.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Kan zelf voorlichtingsmateriaal ontwikkelen voor de nefrologische patiënt, voor zover dit niet beschikbaar is.

c. Samenwerking

Het beleid van de overheid is erop gericht de 1^e lijn te versterken en de zorg dichtbij mensen te organiseren. Dat betekent dat de 1e lijn steeds breder wordt en er steeds meer samenwerkingspartners komen. In de tweede lijn maakt de diëtist als medebehandelaar deel uit van het behandelteam. De diëtist positioneert zich in de samenwerkingsverbanden als de specialist op het terrein van voeding en gezondheid.

De samenwerking met patiënten, individueel of groepsgewijs, gebeurt primair vanuit het perspectief van ondersteuning van zelfmanagement. De samenwerking met andere beroepsbeoefenaren en gesprekspartners in de diverse werkvelden heeft als doel een beroepseigen bijdrage te leveren aan de behandeling en het resultaat daarvan.

De nefrologische zorg is bij uitstek multidisciplinair van aard.

Kennis van de diëtist:

- Heeft kennis van visies op samenwerken en kent de actuele standaarden daarin.
- Heeft kennis van samenwerkingsprocessen, zoals groeps- en teamvorming, teamrollen, groepsdynamica en geven en ontvangen van feedback.
- Heeft kennis van gesprekstechnieken, onderhandelingsprocessen en van conflictoplossing.
- Kent de deskundigheden en bevoegdheden van samenwerkingspartners.
- Is op de hoogte van ketenprocessen en de organisatie van de zorg in de eigen regio.
- Is bekend met (potentiële) samenwerkingspartners in de diverse werkvelden.
- Bezit kennis over doeltreffende en doelmatige verslaglegging en overdracht, inclusief het gebruik van ICT, en de bijbehorende wet- en regelgeving.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Kan samenwerken met patiënten en andere samenwerkingspartners op diverse niveaus.
- Is in staat patiënten te motiveren.
- Kan de eigen visie op samenwerken formuleren en naar voren brengen.
- Kan in teams en samenwerkingsprocessen een bijdrage leveren en zichzelf positioneren.
- Is in staat in het samenwerkingsproces rekening te houden met de verschillende perspectieven van patiënten, collega's en andere samenwerkingspartners en hier op professionele en respectvolle wijze mee om te gaan.
- Kan in teams en samenwerkingsprocessen tegengestelde belangen overbruggen en omgaan met conflictsituaties.
- Kan effectief en efficiënt gegevens vastleggen.
- Is in staat een gelijkwaardige collegiale en open houding aan te nemen in de omgang met patiënten, collega's, collega's van andere disciplines, zorgverzekeraars en met samenwerkingspartners op andere terreinen.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Heeft kennis van de grenzen van ieders deskundigheid binnen het multidisciplinaire behandelteam en respecteert deze grenzen.
- Heeft kennis van haar rol in het multidisciplinaire team ten aanzien van een signalerende en adviserende taak van de nefrologische behandeling in relatie tot het dieetbehandelplan voor de patiënt.
- Heeft kennis van de sociale omgeving van de nefrologische patiënt en zijn/haar draagkracht en draaglast om de diëtetiek zo optimaal mogelijk uit te voeren.
- Voorziet het team van de meest recente inzichten op het gebied van diëtetiek bij nierziekten.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Kan effectief consultatie geven aan andere zorgverleners ten behoeve van de diëtetiek van de nefrologische patiënt.
- Kan optimaal communiceren en samenwerken met zowel de patiënt, de familie als met de samenwerkingspartners in en buiten de zorginstelling.
- Kan goed functioneren in een multidisciplinair team.
- Kent haar grenzen en vraagt zondig consultatie van andere zorgprofessionals.
- Vervult haar rol als regisseur van de diëtetiek.
- Levert een actieve bijdrage aan het multidisciplinair overleg (MDO) en werkgroepen van de nefrologie en/of dialyse.
- Brengt voor iedere individuele patiënt de risico's en mogelijkheden op voedingsgebied in kaart en bespreekt dat met andere medewerkers, om zo tot een gezamenlijke risicoanalyse te komen.

d. Kennis en wetenschap

De diëtist is een reflectieve beroepsbeoefenaar die de beslissingen die zij neemt – inhoudelijk, procesmatig en moreel - zorgvuldig overdenkt en haar beroepsmatig handelen zoveel mogelijk baseert op de principes van evidence-based practice (EBP). Dat betekent dat aan het handelen resultaten uit onderzoek, de wensen van de patiënt en de eigen ervaringen ten grondslag liggen. Ze reflecteert op het eigen beroepsmatig handelen en ontwikkelt dit aan de hand daarvan verder. Ze houdt ook voortdurend en planmatig de eigen deskundigheid op peil en wendt deze aan voor de eigen beroepsgroep en andere betrokkenen voor de ontwikkeling van het eigen vakgebied. Ze heeft ook een aandeel in het ontwikkelen van de deskundigheid van studenten, collega's, andere zorgverleners en andere betrokkenen.

De diëtist is verantwoordelijk voor het uitdragen en implementeren van nieuwe relevante wetenschappelijke diëtistische en voedingskundige inzichten en ontwikkelingen binnen de organisatie.

Kennis van de diëtist:

- Heeft kennis van de principes van evidence-based practice (EBP).
- Heeft kennis van methoden van onderzoek en van statistiek.
- Heeft kennis van actuele thema's en ontwikkelingen in het eigen vakgebied.
- Is op de hoogte van toepassingen op het gebied van kennisontwikkeling en -delen.
- Kent de principes van reflectieve praktijkvoering.
- Heeft kennis van levensbeschouwelijke en religieuze opvattingen en stromingen.
- Heeft kennis van de moreel-ethische context van de beroepsuitoefening.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Houdt vakliteratuur bij en weet op een effectieve manier informatie op te zoeken.
- Kan participeren in (praktijk)onderzoek en onderzoeksresultaten beoordelen, toepassen en aanbevelingen vertalen naar haar eigen praktijk.
- Kan bijdragen aan het formuleren van, aan haar praktijk ontleende, onderzoeksvragen.
- Is in staat voor de eigen praktijk relevante kennis uit andere disciplines kritisch te beoordelen en toe te passen.
- Heeft een zodanige kennis van de Engelse taal dat ze van de ontwikkelingen in het eigen vakgebied op de hoogte kan blijven.
- Kan situaties en informatie gestructureerd analyseren.
- Ontwikkelt zich door zelfreflectie en zelfbeoordeling van het eigen functioneren.
- Kan het eigen functioneren kritisch benaderen en bespreekbaar maken en vervolgens feedback integreren in haar handelen.
- Kan collega's en studenten feedback geven op hun handelen en professioneel gedrag.
- Kan ethische vraagstukken bespreken met collega's en patiënten.
- Kan patiënten ondersteunen bij het nemen van beslissingen over de behandeling.
- Is zich bewust van eigen morele en ethische waarden en kan hier professioneel naar handelen.
- Is in staat te fungeren als rolmodel voor collega's en studenten.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Heeft kennis van de actuele ontwikkelingen met betrekking tot nierfunctievervangende therapieën en de eventuele gevolgen hiervan voor de diëtetiek van de patiënt.
- Heeft kennis van nieuwe ontwikkelingen binnen de behandeling van chronische nierschade en andere nefrologische aandoeningen en de daarbij toegepaste medicatie.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Is in staat om een bijdrage te leveren aan (dieet)behandelingsrichtlijnen die van toepassing zijn op de diëtetiek van de nefrologische patiënt.
- Is bereid een bijdrage te leveren aan (multi)disciplinair (landelijk) onderzoek op het gebied van diëtetiek en nierziekten.
- Is bereid studenten te begeleiden bij onderzoek op het gebied van diëtetiek en nierziekten en de resultaten te delen met de DNN-leden.

e. Maatschappelijk handelen

De diëtist is werkzaam in een context waarin het denken in termen van zorg en ziekte verschuift naar denken in gedrag en gezondheid.

Ze houdt bij haar handelen altijd een effectieve en efficiënte inzet van middelen en besteding van gemeenschapsgelden in het oog. Bij het toepassen van theorieën en evidence houdt de diëtist altijd rekening met veranderingen in de samenleving. Die maken immers dat ook de voedingszorg voortdurend in verandering is en wel zodanig snel dat het kunnen omgaan daarmee een kwaliteit geworden is.

Kennis van de diëtist:

- Kent en herkent psychosociale, economische en biologische factoren die de gezondheid van patiënten beïnvloeden.
- Herkent relevant overheidsbeleid.
- Heeft kennis van epidemiologie.
- Heeft kennis van preventie en gezondheidsvoorlichting, gezondheids- en gedragsdeterminanten.
- Heeft kennis van de principes van zelfmanagement, van leefstijlen, gedrag en gedragsbeïnvloeding.
- Is bekend met manieren waarop gezond gedrag gestimuleerd kan worden.
- Is op de hoogte van culturen en cultuurgebonden opvattingen van gezondheid en cultuurgebonden gezondheidsproblemen.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Kan gegevens verzamelen in brede context, gericht op vroegsignalering en risicobeoordeling.
- Kan interventies uitvoeren inzake individuele en collectieve preventie en gezondheidsvoorlichting.
- Toont respect voor de opvattingen van patiënten over gezondheid en ziekte.
- Houdt rekening met persoonlijke factoren, wensen en behoeften van groepen mensen, patiënten en hun naasten.
- Kan meedenken met beleidsmakers en voorstellen doen voor noodzakelijke programma's.
- Kan participeren in individuele en collectieve/groepsgerichte preventie.
- Kan strategieën ontwikkelen en toepassen om groepen en individuen in staat te stellen veilige en gezonde voedselkeuzes te maken.
- Kan met veranderingen omgaan.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Is zich bewust van de maatschappelijke, sociale, financiële en relationele gevolgen van het hebben van chronische nierschade, nierfalen of een nierziekte en de invloed van deze factoren op diëtetiek.

f. Organisatie

De diëtist is in dienstverband of als ondernemer werkzaam. In elk van deze hoedanigheden heeft zij specifieke kwaliteiten nodig op het gebied van organisatie van het werk. Zij draagt bij aan de continuïteit en effectiviteit van de organisatie waarin zij werkzaam is dan wel de eigen organisatie. Zij organiseert haar eigen praktijk, al dan niet binnen de werksetting met effectieve en efficiënte inzet van beschikbare mensen en middelen.

Binnen organisaties levert de diëtist vanuit een gezondheids- en marktperspectief een bijdrage aan het voedingsbeleid, de praktijkvoering en het beheer van de afdeling dan wel organisatie. Zij organiseert haar beroepsuitoefening zodanig dat deze zal leiden tot verantwoorde resultaten, conform relevante wetgeving, zoals in de gezondheidszorg de

Kwaliteitswet Zorginstellingen, de Wet BIG en de patiëntenwetten en wetgeving op het gebied van voedselveiligheid. Het niveau van de dienstverlening wordt daarbij voortdurend gecontroleerd en op systematische en cyclische wijze verbeterd.

Kennis van de diëtist:

- Kent verschillende organisatievormen en principes uit de organisatiekunde en het management.
- Heeft kennis van de nieuwste informatie- en communicatietechnologieën.
- Weet hoe het beleid van een organisatie te beïnvloeden is.
- Heeft kennis van de eigen organisatie en de ontwikkelingen daarin.
- Kent de voor haar werkomgeving relevante wet- en regelgeving.
- Is op de hoogte van marketingprincipes.
- Is op de hoogte van principes van kwaliteit.
- Heeft kennis van implementatiestrategieën.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Kan de zorg rondom patiënten, tussen disciplines en organisaties coördineren en de continuïteit van zorg waarborgen.
- Is in staat beslissingen te nemen over beleid (prioritering) en de inzet van middelen. Gaat daarbij op verantwoorde wijze met materialen en middelen om.
- Neemt (gedrags)regels en protocollen in acht, die horen bij de functionele verantwoordelijkheid.
- Is vaardig op het gebied van informatie- en communicatietechnologie en staat open voor innovaties op dit gebied.
- Levert een bijdrage aan de patiënt- en consumentveiligheid en draagt binnen organisaties bij aan een optimaal werkklimaat.
- Kan een businessplan maken met inachtneming van relevante onderzoeksresultaten op het gebied van voeding, consumenten- en gezondheidstrends.
- Kan innoveren en kansen creëren vanuit haar eigen professionaliteit.
- Is vaardig in strategische planning om de doelstellingen van een organisatie of afdeling te behalen.
- Kan een marketingplan opstellen voor een specifieke product/marktcombinatie.
- Kan kwaliteitsbeleid formuleren binnen de eigen organisatie.
- Is in staat een kwaliteitsplan op te stellen op het gebied van voedselveiligheid, in overeenstemming met de daarvoor geldende eisen.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Heeft kennis van de activiteiten van de Nierstichting Nederland, Nierpatiënten Vereniging Nederland (NVN) en het ondersteunende bureau voor het kwaliteitssysteem Nefrovisie.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Werkt effectief en doelmatig binnen de dialyseafdeling of polikliniek interne/nefrologie.
- Is eindverantwoordelijk voor de diëtetik aan de dialyse patiënt die verblijft in een zorginstelling. De 1^e lijns diëtist biedt ondersteuning in de uitvoering van het dieet.
- Kan aantoonbaar werken aan kwaliteit waarbij de continuïteit van zorg is vastgesteld. De kwaliteitsnormen zijn vastgelegd in Normendocument Visitatie Dialysecentra. Levert een bijdrage aan het kwaliteitsmanagementsysteem van de dialyseafdeling en accreditatie, certificering of visitatie.

- Profileert zich binnen en buiten de organisatie als de deskundige op het gebied van diëtetiek en nierziekten.

g. Professionaliteit

De diëtist handelt in haar werk integer, oprecht en betrokken en vertoont adequaat persoonlijk en interpersoonlijk professioneel gedrag. Zij handelt binnen de grenzen van de eigen competentie en bedrijft diëtetiek volgens de stand van de wetenschap, de wettelijke regelgeving en ethische normen van het beroep. Daarbij neemt zij de (behandel)richtlijnen die door de beroepsgroep aangenomen zijn in acht en de geldende waarden en opvattingen die patiënten hebben ten aanzien van voedings- en dieetzorg. De diëtist monitort resultaten en screent haar werk systematisch met het oog op kwaliteitsverbetering. Waar nodig stuurt ze bij.

De diëtist op het gebied van de nefrologie participeert actief in het netwerk, de DNN. Zij laat zien waar zij als professional voor staat en wat haar bijdrage aan de zorg is.

Kennis van de diëtist:

- Kent de wet- en regelgeving die van toepassing is op de eigen beroepsuitoefening en de context waarin deze plaatsvindt.
- Heeft kennis van monitoring van resultaten.
- Heeft kennis van actuele richtlijnen en professionele standaarden.
- Heeft kennis van kwaliteitskaders en professioneel en persoonlijk leiderschap.
- Kent de eigen waarden en normen en die van de beroepsgroep (beroepscode).
- Is op de hoogte van de persoonlijke en beroepsmatige verantwoordelijkheid.

Vaardigheden en attitude van de diëtist:

- Houdt zich in de beroepsuitoefening aan de wetgeving, aan de beroepscode en gedragsregels en aan de op de werkplek geldende regels. Kan daaraan ook een bijdrage leveren.
- Kan ethische vraagstukken die zich voordoen bij de diëtistische beroepsuitoefening onderkennen en hanteren.
- Kan de eigen grenzen qua bevoegdheid en bekwaamheid aangeven bij collega's en patiënten.
- Spreekt (aankomende) collega's zo nodig aan op hun professioneel gedrag.
- Kan resultaatgericht, effectief en efficiënt werken.
- Kan haar visie op kwaliteit van voedingszorg in voor ieder begrijpelijke bewoordingen naar voren brengen.

Aanvullende kennis van de diëtist nierziekten:

- Kent het belang van de bevoegdheid om zelf laboratoriumbepalingen betreffende de voedingsstatus of diëtetiek van haar patiënt aan te vragen en kan deze aanvragen motiveren.
- Kent de richtlijnen op het gebied van dialyse en nefrologie, zowel van de DNN, als van de NFN, als de protocollen binnen de zorginstelling.
- Is op de hoogte van de kwaliteitssystemen die in de werkomgeving worden ingezet, zoals het Normendocument Visitatie Dialysecentra en de kwaliteitsindicatoren op nefrologisch gebied.
- Is op de hoogte van kwaliteitsinstrumenten, zoals de PROMs (Patient Reported Outcome Measures) vragenlijsten, consultkaarten en nierfalen keuzehulp.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist nierziekten:

- Levert een bijdrage aan transparantie door het aanleveren van gegevens voor de kwaliteitsindicatoren.
- Denkt overstijgend over het primaire zorgproces en werkt op proactieve wijze mee aan verbeteren van de kwaliteit van zorg.
- Houdt ontwikkelingen bij op het gebied van dialyse en nefrologie.
- Kan scholing, training en coaching geven aan collega diëtisten en andere disciplines, zowel binnen de eigen zorginstelling als in andere organisaties zoals thuiszorg en verpleeghuizen, zowel op nationaal als op internationaal niveau.
- Is in staat de kwaliteit van de diëtetiek te evalueren op groepsniveau en verbetertrajecten te initiëren.
- Kan vakinhoudelijke bijeenkomsten en werkgroepen binnen de eigen organisatie leiden en ondersteunen.

Borging kwaliteit van de diëtist nierziekten:

- De diëtist nierziekten is lid van de DNN en onderschrijft het beleid van de DNN.
- De diëtist nierziekten houdt zich aan de Beroepscode voor Diëtisten zoals vermeld in het Beroepsprofiel NVD 2013. ^[1]
- De diëtist nierziekten staat ingeschreven in het Kwaliteitsregister Paramedici. Voor beginnende diëtisten is dit de initiële registratie. Herregistratie vindt iedere 5 jaar plaats.
- Het bestuur van de DNN adviseert dat een dialysecentrum minimaal 1 diëtist heeft die voldoet aan de DNN-kwaliteitscriteria diëtist nierziekten. ^[6]
- De diëtist nierziekten/vakgroep levert een bijdrage aan de visitatie en certificering van dialysecentra en vult ter voorbereiding de zelfevaluatie vragenlijst in.

6. Aanvullende, specifieke kennis en vaardigheden diëtisten kindergeneeskunde

Ad 3 Ontwikkelingen

Voor kinderen spelen andere ontwikkelingen een rol. Steeds vaker is er sprake van comorbiditeit, waarbij meerdere diagnoses tegelijkertijd spelen en dieetmaatregelen van verschillende ziektebeelden moeten worden gecombineerd en/of prioriteiten moeten worden gesteld. Een andere ontwikkeling is de pre-emptieve transplantatie waardoor het aantal kinderen met hemodialyse en peritoneaal dialyse is gedaald. Om goede zorg te kunnen leveren is het aantal kinderhemodialysecentra in Nederland teruggebracht naar 3 centra. Daarnaast is er steeds meer aandacht voor preventieve zorg op kinderleeftijd, met als doel problemen op latere leeftijd te voorkomen (bot- en cardiovasculaire aandoeningen).

De overheid zorgt voor wet- en regelgeving, maar laat verder veel over aan partijen in de maatschappij. De rechten van patiënten in de zorg is vastgelegd in de Wet op de Geneeskundige Behandeloovereenkomst (WGBO). In deze wet zijn ook de rechten van wilsonbekwame patiënten en de kinderen beschreven. De rechten van kinderen nemen toe als ze ouder worden en zo worden ze voorbereid op de transitie naar de volwassenzorg, die plaats vindt op de leeftijd van ± 18 jaar. De diëtist moet met het leveren van informatie aan derden rekening houden met wat volgens de WGBO is toegestaan.

Ad 4 Kijk op voeding en diëtetiek met focus op nierziekten

De diëtist kindergeneeskunde heeft aantoonbare praktijkervaring bij de diëtetiek van kinderen.

De diëtist kindergeneeskunde ziet kinderen met (risico op) acute of chronische nierschade in de leeftijd van 0 tot 18 jaar. De nierschade is meestal secundair aan het primaire lijden uiteenlopend van aangeboren nierafwijkingen, verworven of aangeboren urinewegproblemen, erfelijke ziekten, nierziekten door infecties, trauma of als complicatie van een behandeling. Veel van deze kinderen hebben een sterk verhoogd risico op ondervoeding. Daarnaast komt overgewicht/ obesitas en het metabool syndroom ook steeds vaker voor bij kinderen met een chronische nierziekten.

In 2017 is de Paediatric Renal Nutrition Taskforce (PRNT) van start gegaan met als doel een betere voedingszorg voor kinderen met nierziekten. De PRNT bestaat uit kinderdiëtisten en kindernefrologen uit 8 landen in Europa en Noord-Amerika. De richtlijnen worden gepubliceerd in Pediatric Nephrology (open access) en staan ook op de website van de European Society for Paediatric Nephrology.

Ad 5a Vakinhoudelijk handelen

Aanvullende kennis van de diëtist kindergeneeskunde:

- Heeft kennis van en inzicht in de verschillende ziektebeelden bij kinderen (van 0 – 18 jaar) die ten grondslag liggen aan de nefrologische aandoeningen en de specifieke eisen die deze stellen aan de diëtetiek bij kinderen.
- Heeft kennis van de invloed van de verschillende ziektebeelden op de groei en ontwikkeling van kinderen.

- Heeft kennis van laboratoriumwaarden in relatie tot de leeftijd en tot de verschillende nefrologische aandoeningen, nierfunctievervangende behandeling en andere ziekten. Kan deze laboratoriumwaarden interpreteren en de diëtetiek daarop afstemmen.

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist kindergeneeskunde:

- Kan de relatie tussen ziektebeeld en groei en ontwikkeling toelichten en prioriteiten stellen in de behandeling naar ouders/verzorgers en multidisciplinair team.
- Kan basale opvoedkundige steun verlenen, gericht op emotionele en praktische ondersteuning bij (relatief) eenvoudige problemen van psychische en sociale aard. Zij doet dit in de vorm van voorlichting, begrip en steun.

Ad 5b Communicatie

Aanvullende kennis van de diëtist kindergeneeskunde:

- Heeft kennis van de rechten van kinderen en ouders/verzorgers wat betreft informatie en beslissingsbevoegdheid in de verschillende leeftijdsfasen (WGBO).

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist kindergeneeskunde:

- Kan een klimaat scheppen waar patiënt en ouders/verzorgers zich op hun gemak voelen.
- Maakt zoveel mogelijk gebruik van speciaal voor kinderen, tieners, gezinnen gemaakt informatiemateriaal

Ad 5c Samenwerking

Aanvullende vaardigheden en attitude van de diëtist kindergeneeskunde:

- Kan optimaal communiceren en samenwerken met zowel de patiënt, de familie als met de samenwerkingspartners in en buiten de zorginstelling, bijvoorbeeld school.

Ad 5e Maatschappelijk handelen

Aanvullende kennis van de diëtist kindergeneeskunde:

- Is zich bewust van de maatschappelijke consequenties, mogelijke problemen op sociaal emotioneel gebied, de verschillende levensfasen en relationele gevolgen van het hebben van een nierziekte op jonge leeftijd en de invloed van deze factoren op diëtetiek.

Ad 5f Organisatie

Aanvullende kennis van de diëtist kindergeneeskunde:

- Heeft kennis van de activiteiten en publicaties van de Paediatric Renal Nutrition Taskforce (PRNT)

Ad 5g Professionaliteit

Aanvullende kennis van de diëtist kindergeneeskunde:

- Kent de richtlijnen van de Paediatric Renal Nutrition Taskforce (PRNT)

7. Literatuurverwijzing

1. Beroepsprofiel NVD 2013.
2. Verdieping binnen de diëtetiek: Beleidsnotitie & Handleiding over specifieke deskundigheid en specialisatie. Conceptversie 2021, NVD.
3. Visiedocument de diëtetiek en diëtist in 2030. Conceptversie 2021, NVD.
4. Expertisegebied dialyseverpleegkundige 2014, V&VN.
<http://dialyse.venvn.nl/Kwaliteit/Beroepsinhoud>
5. Kwaliteitsstandaarden Maatschappelijk Werk Nefrologie. 2019, VMWN.
<https://www.vmw.nl/wp-content/uploads/2018/12/Kwaliteitsstandaarden-VMWN-1.pdf>
6. Kwaliteitscriteria voor de diëtist met aandachtsgebied nierziekten. 2020, DNN.
<https://dietistennierziekten.nl/professional>
7. Zorgmodule voeding. Geraadpleegd op
<https://www.nvdietist.nl/ik-ben-professional/vakkennis/zorgmodule-voeding>
8. Multidisciplinaire richtlijn Chronische Nierschade. Richtlijndatabase, 2018.
9. Richtlijnen Diëtisten Nierziekten Nederland.
<https://dietistennierziekten.nl/dietist/vakkennis>
10. Gezondheidsraad. Beweegrichtlijnen 2017.
11. Normendocument Visitatie Dialysecentra 2019. Nefrovisie en Plenaire Visitatie Commissie.
12. Meerjarenbeleid DNN 2022-2024.
13. Clinical Practice Guideline – Undernutrition in Chronic Kidney Disease 2019, Renal Nutrition Group (RNG) of the British Dietetic Association.